

Filosofian tohtori Jukka Hankamäki
Iso Roobertinkatu 26 A 10
00120 Helsinki

Oikeuskanslerinvirasto
Snellmaninkatu 1
00023 Valtioneuvosto

OIKEUSKANSLERILLE

Asia: Kantelu koskien vähemmistövaltuutetun virantäyttöä

Viite: Valtioneuvoston päätös 6.5.2010

TAPAHTUMIEN KULKU JA KANTELUN AIHE

1) Sisäasiainministeriö julkisti 19.2.2010 haettavaksi vähemmistövaltuutetun viran 1.5.2010 alkaen. Virka oli tarkoitus täyttää määräaikaaisesti, enintään viideksi vuodeksi. Nimityspäätöksen asiassa tekee valtioneuvosto.

2) Viran haku julistuksessa kelpoisuusvaatimuksena edellytettiin ylempi korkeakoulututkinto, perehtyneisyys viran tehtävälleen, käytännössä osoitettu johtamistaito ja hyvä englannin kielen kirjallinen ja suullinen taito.

3) Virkaa hakivat 12.3.2010 päättyneeseen määräaikaan mennessä 31 henkilöä, joista 29:llä oli vaadittava ylempi korkeakoulututkinto. Joukossa oli myös kolme tohtorintutkinnon suorittanutta, joista allekirjoittanut on yksi.

4) Valtioneuvosto päätti 22.4.2010 myöntää vaadittavaa ylempää korkeakoulututkintoa suorittamattomalle ja kelpoisuusehtoja täyttämättömälle hakijalle, Eva Biaudet'lle, erivapauden virkaan.

5) Valtioneuvosto nimitti 6.5.2010 Eva Biaudet'n vähemmistövaltuutetuksi viiden vuoden määräajaksi 15.5.2010 alkaen.

Kanteluni koskee kelpoisuusehdot täyttämättömän hakijan valitsemista virkaan. Valittu henkilö ei nähdäkseni täytä viran muodollisia kelpoisuusehtoja eikä ole hakijoista myöskään tosiasiallisesti pätevin.

Kiinnitän kantelussani huomiota (I) ensinnäkin haku julistuksessa mainituista kelpoisuusehdoista luopumiseen yhtä hakijaa koskien, toiseksi (II) tasa-arvosäädöksiin, kolmanneksi (III) virantäyttöprosessin virheisiin sekä neljänneksi (IV) epäoikeudenmukaisen menettelyn poliittiseen puoleen ja vähemmistövaltuutetun virassa toimivalta henkilöltä vaadittavaan kansalaisluottamukseen.

1. VIRKAAN VAADITTU KELPOISUUS

1.1. Kelpoisuusehdot

Hakujulistuksessa viran kelpoisuusehdoksi oli selvästi ja yksiselitteisesti mainittu ylempi korkeakoulututkinto. Lisäksi vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annetussa laissa (2001/660) säädetään, että vähemmistövaltuutetun tehtävänä on:

- 1) valvoa yhdenvertaisuuslain noudattamista
- 2) edistää hyviä etnisiä suhteita yhteiskunnassa
- 3) seurata ja parantaa ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen asemaa ja oikeuksia
- 4) tehdä selvityksiä syrjintään liittyvistä kysymyksistä
- 5) raportoida yhdenvertaisuuden toteutumisesta
- 6) antaa tietoja syrjintälainsäädännöstä
- 7) käyttää ulkomaalaislaissa säädettyä oikeuttaan tulla kuulluksi ja
- 8) toimia kansallisena ihmiskaupparaportoijana.

Vähemmistövaltuutetulla on oikeus tehdä myös vähemmistöasioita koskevia lakialoitteita.

Tästä lähtökohdasta on selvää, että tehtävän menestyksellinen hoitaminen edellyttää vähemmistöasiain syvällistä tuntemusta. Sillä voidaan tarkoittaa vähemmistöjä koskevan säädöspohjan, sosiaalisten olojen, vähemmistöjen ja enemmistöjen välisen sosiodynamiikan sekä vähemmistöpoliittisten kysymysten asiantuntemusta.

Asiantuntemus puolestaan muodostuu tietopohjasta, joka voidaan saavuttaa vain puolueettomaan tieteelliseen tutkimustoimintaan ja opetukseen osallistumalla. Tulkitsen asiaa niin, että ylempää korkeakoulututkintoa on syytä pitää viran *vähimmäisehtona*, josta ei olisi syytä joustaa. Mieluiten virkaan tulisi valita se, joka on suorittanut korkeimman akateemisen tutkinnon eli tohtorintutkinnon ja on tässä suhteessa pätevin hakija virkaan. Vertailukohtana voidaan mainita, että yleensä myös korkeimpien oikeusasteiden jäseniltä vaaditaan korkein akateeminen tutkinto.

Johtopäätös kelpoisuusehdoista: Hakujulistuksessa vaadittu soveltuva ylempi korkeakoulututkinto on vähimmäisvaatimus, eikä sen puuttumista voida kompensoida kelpoisuusehdot täyttämättömän hakijan mahdollisilla muilla ansioilla. Vähimmäiskelpoisuusehtona pidettävästä ylemmästä korkeakoulututkinnosta ei olisi ollut syytä luopua.

1.2. Valitun henkilön kelpoisuuden arviointia

Virkaan valittu Eva Biaudet on oikeustieteen ylioppilas eli käytännössä opintonsa kesken jättänyt opiskelija. Voidaan siis sanoa, *ettei hän täytä viran muodollisia kelpoisuusehtoja*. Tieteellisessä ja akateemisessa suhteessa hän on hakijoista ilmeisestikin epäpätevin. Joka tapauksessa hänen asiantuntemuksensa on *osoittamatta*. Hänellä ei ole *näyttöjä* sen enempää vähemmistöjä koskevan tiedon hallinnasta kuin tiedon muodostamisestakaan esimerkiksi julkaisutoiminnalla.

Eva Biaudet'n näytöt liittyvät poliittisissa luottamustehtävissä toimimiseen hänen oman puolueensa Svenska Folkpartietin (SFP / RKP) piirissä. Myös hänen hoitamansa vähemmistöasiain tehtävät ovat *puolueuran* kautta saavutettuja jäsenyyksiä kansainvälisissä edustustehtävissä, joissa ei tehdä

käytännön *vähemmistöpolitiikkaan* liittyviä ratkaisuja eikä olla selvillä myöskään vähemmistöjen oloista Suomessa.

Biaudet'n nimittämisen perusteluissa mainittiin, että ”haastattelussa Biaudet pystyi esittämään poikkeavan selkeät näkemykset toiminnan painopisteistä ja toiminnan kehittämisestä”. Näitä ”selkeitä näkemyksiä” ei nimitysmuistiossa kuitenkaan yksilöity mitenkään, joten niitä on pidettävä vähäarvoisina tai merkityksettöminä.

Biaudet'n ainoana vähemmistöasioiden alueella saavutettuna ansiona voitaneen pitää sitä, että hän on toiminut YK:n alkuperäiskansa-asioita käsittelevän foorumin jäsenenä ja Etyjin ihmiskaupan vastaista toimintaa koordinoivana erityisedustajana vuosina 2006–2009. Huomion arvoista on, että hän ei ole kuitenkaan saanut näissä tehtävissä toimiessaan aikaan *tuloksia*. Tuloksilla voidaan tarkoittaa sellaisia linjanvetoja, julkaisuja tai toimia, jotka parantavat vähemmistöjen asemaa sekä valtaväestöjen ja vähemmistöjen kohtaamista.

Käytännön kokemusta Eva Biaudet'lla on ainoastaan ihmiskauppaa koskevissa asioista. Muihin mainittuihin tehtäviin hänen väitetään perehtyneen kansanedustajana ja ministerinä. Peruspalveluministerin tai kansanedustajan toimenkuvaan näiden asioiden käsittely ei kuitenkaan liity juuri millään tavalla.

Eva Biaudet'n toimintaa *poliittisessa puolueessa* ja kansanedustajana olisi syytä pitää pikemminkin sellaisena *epäänsiona*, joka osoittaa hänen olevan enemmänkin *oman intressiryhmänsä* ajaja kuin tehtävään pätevä tai soveltuva henkilö. Eva Biaudet'n puolesta mainitut poliittiset ansiot voidaan siis nähdä hänen dismeriitteinään, joiden pitäisi estää häntä kohoamasta ehdollepanojärjestyksessä kärkeen. Kun lisäksi otetaan huomioon, että häneltä puuttuu myös ylempi korkeakoulututkinto, hänen pitäisi olla paremmuuslistan häntäpäässä.

Eva Biaudet'n nimittäminen virkaan oli poliittinen virkanimitys, jolla ei edistetä etnisten vähemmistöryhmien etua eikä hyvää yhteiskunnallista kehitystä vaan jolla ajetaan nimitettävän henkilön omaa henkilökohtaista etua, kun puolueet jakavat tehtäviä palkintovirkoina. Kieli-vähemmistöön kuulumista eli ruotsinkielisyyttä (tai kaksikielisyyttä) ei ole nähdäkseen nostettava muiden vähemmistöominaisuuksien edelle, sillä ruotsinkielisyys on tarjonnut ruotsia äidinkielenään puhuville pikemminkin erityisetuja kuin merkinnyt syrjäytymisperustetta Suomessa.

Johtopäätös valitun henkilön pätevydestä: Vähemmistövaltuutetun tehtävässä toimiminen edellyttäisi erityistä tasapuolisuutta ja objektiivisuutta. Puolueuraa ei ole syytä pitää sellaisena työkokemuksena, joka pätevoittäisi viran menestykselliseen hoitamiseen. Niinpä Eva Biaudet'n väitetyt ansiot eivät riitä kompensoimaan häneltä puuttuvaa tutkintoa, eivätkä ne riitä myöskään sinänsä kyseiseen virkaan. Eva Biaudet'lla ei siis ole väitettyä kelpoisuutta tehtävään.

1.3. Kelpoisuusehdot täyttävien hakijoiden pätevyys

On luonnollisesti selvää, että pelkkä ylempi korkeakoulututkinto ei sinänsä anna pätevyyttä vähemmistövaltuutetun virkaan, vaikka se takaakin muodollisen kelpoisuuden. Virkaa hakeneiden 31 henkilön joukossa oli kuitenkin useita henkilöitä, jotka täyttävät *sekä* muodolliset kelpoisuusehdot *että* muut pätevyysvaatimukset.

Esimerkkinä mainittakoon, että olen itse suorittanut tohtorintutkinnon etiikan ja yhteiskuntafilosofian alalta ja perehtynyt vähemmistöjä koskeviin oikeudenmukaisuuskysymyksiin. Näyttönä tieteelliseen tietoon perustuvasta asiantuntemuksestani esitän laajan julkaisutoimintani ja osallistumiseni esimerkiksi Suomen Akatemian ”Syrjäytyminen ja etniset suhteet Suomessa” -ohjelmaan, jonka pohjalta kirjoitin 372-sivuisen monografian ”Dialoginen filosofia”.¹ Olen myös erään yhteiskunnallisen vähemmistön jäsen (homoseksuaali), ja vaikka seksuaalivähemmistöjen asioita ei valitettavasti luetakaan vähemmistövaltuutetun toimiston alaan, tarjoaa vähemmistöön kuuluminen minulle kuitenkin näköalapaikan etnisten vähemmistöjen aseman ymmärtämiseen.

Olen myös itse esittänyt hakemuksessani ”poikkeavan selkeät näkemykset toiminnan painopisteistä ja toiminnan kehittämisestä”. Huomion arvoista on, että minua ei kuitenkaan kutsuttu edes haastatteluun, kuten ei myöskään muodolliset kelpoisuusehdot täyttävää oikeustieteen maisteri Husein Muhammedia, vaikka molemmilla hakijoilla on sisältä päin avautuva näkökulma vähemmistöjen asemaan ja elämään Suomessa. Katson viranomaisen menetelleen epäoikeudenmukaisesti olemalla vaivautumatta kuulemaan vähemmistöjen jäseniä vähemmistövaltuutetun viran täytössä. Vähemmistöasiain hoitamisen ei pitäisi olla sellaista valtaväestön näkökulmasta harjoitettavaa esineellistämistä, jossa vähemmistöjä kohdellaan välineellisesti ja ulkokohtaisesti. Juuri sellaista poliittista asennoitumista on pidetty aiheita koskevissa tieteellisissä tutkimuksissa jälkijättöisenä ja alkeellisena.

Viran hakijoiden joukossa oli lisäksi kaksi muuta tohtorihakijaa, joilla on (suhteellisen suppean) julkaisutoimintansa ohella kuitenkin kokemusta vähemmistöasioiden parissa toimimisesta. Virkaa haki myös useita päteviä hakijoita, esimerkiksi oikeustieteen kandidaatti Rainer Hiltunen, jolla on sekä vaadittu tutkinto että kokemusta vähemmistövaltuutetun toimistossa toimimisesta.

Johtopäätös hakijoiden vertailusta: Eva Biaudet’n nimittäminen virkaan kelpoisuusehdot täyttävien hakijoiden ohii loukkaa kelpoisuusehdot täyttävien oikeuksia. Nähdäkseni virkaan tulisi valita se, joka on sekä muodollisesti että tosiasiallisesti pätevin. Valtioneuvosto on menetellyt epäoikeudenmukaisesti tehdessään poliittisen virkanimityksen asiassa, joka vaatisi valittavalta henkilöltä pätevyyttä ja erityistä puolueettomuutta.

2. TASA-ARVOSÄÄDÖSTEN RIKKOMUKSET

2.1. Tasa-arvolainsäädännön velvoitteet

Edellä mainittuihin perusteluihin ja hakijoiden pätevyysvertailuihin viitaten katson, että vähemmistövaltuutetun virka täytettiin *tasa-arvolainsäädäntöä rikkoen*. Virkaan valittiin usean pätevän mieshakijan sijasta epäpätevä ja kelpoisuusehtoja täyttämätön nainen. Laissa naisten ja miesten tasa-arvosta pidetään lähtökohtana, että sen mukaan on edistettävä tasapuolisesti *sekä* naisten *että* miesten sijoittumista virkoihin ja työelämään (1 ja 4 §). Tämän periaatteen noudattaminen luetaan kaikkien työnantajien – myös vähemmistövaltuutetun toimiston, ministeriöiden ja valtioneuvoston – velvollisuudeksi (6 §).

¹ Ks. teostani *Dialoginen filosofia – Teoria, metodi ja politiikka* (Helsinki: Yliopistopaino 2003) tai sen ajantasaistettua painosta vuodelta 2008. Julkaisuluetteloni löytyy esimerkiksi internetsivuillani <<http://www.hankamaki.fi/julkaisuluettelo.php>>.

Työnantajan menettelyä on pidettävä laissa kiellettynä syrjintänä, ”jos työnantaja [...] työhön ottaessaan taikka tehtävään tai koulutukseen valitessaan syrjäyttää henkilön, joka on ansioituneempi kuin valituksi tullut toista sukupuolta oleva henkilö, jollei työnantajan menettely ole johtunut muusta, hyväksyttävästä seikasta kuin sukupuolesta taikka jollei menettelyyn ole työn tai tehtävän laadusta johtuvaa painavaa ja hyväksyttävää syytä; [...]”.²

2.2. Tasa-arvolainsäädännön rikkominen virantäyttöprosessissa

Vähemmistövaltuutetun virantäytössä valtioneuvosto nimitti virkaan kelpoisuusehtoja täyttämättömän hakijan eri sukupuolta olevien pätevien hakijoiden ohi. Rikkomus oli selvä, sillä valittu hakija ei täyttänyt hakujulistuksessa mainittuja vaatimuksia, vaan valtioneuvosto myönsi hänelle erivapauden hakuajan umpeuduttua, jälkikäteen.

Tällä konkreettisella teolla viranomaisen käytännössä osoitti suosivansa nimitettyä hakijaa muiden, eri sukupuolta olevien ja kelpoisuusehdot täyttävien, ohi. Siten kyse oli laissa naisten ja miesten tasa-arvosta tarkoitettusta syrjinnästä.

Kyseisessä laissa mainittua varausta ”muusta hyväksyttävästä tai painavasta syystä” ei voida pitää sellaisena uskottavana perusteena, joka oikeuttaisi Eva Biaudet’n nimittämisen virkaan. Mikäli virkaan haluttiin nimenomaan nainen, myös kelpoisuusehdot täyttäviä naisia oli hakijoiden joukossa tarjolla. Todettakoon kuitenkin, *ettei* virkaa lain mukaan saisi täyttää pitäen sukupuolta virantäytön kriteerinä, sillä laki nimenomaan kieltää sukupuoleen vetoamisen virantäytön perusteena, jotta sukupuolta ei käytettäisi verukkeena muiden perusteiden ohi.

Tämä niin sanottu *välitön syrjintä* on kielletty lain 7 §:n 1 momentissa, jonka mukaan välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan ”naisten ja miesten asettamista eri asemaan sukupuolen perusteella”. Nyt virka kuitenkin täytettiin tavalla, jolla virkaan päätyi epäpätevä eri sukupuolta oleva henkilö useiden muiden pätevien toista sukupuolta olevien ohitse. Tämä rikkoo selvästi 8 §:n 1 momentin säädöstä.

Viranomaisen menettely rikkoo myös lain 7 §:ssä mainittua *välillisen syrjinnän* kieltoa. Sen mukaan välillisellä syrjinnällä tarkoitetaan ”eri asemaan asettamista sukupuoleen nähden neutraalilta vaikuttavan säännöksen, perusteen tai käytännön nojalla, jos menettelyn vaikutuksesta henkilöt voivat tosiasiallisesti joutua epäedulliseen asemaan sukupuolen perusteella; [...]”.

Vaikka siis valtioneuvostolla on valtioneuvoston ohjesäännön 5 §:n 2 momentin mukainen oikeus myöntää erivapauksia virkoihin, tätä oikeutta ei saisi käyttää kansalaisten yhdenvertaisuutta ja perustuslaillista tasa-arvoa rikkoen.

Laki naisten ja miesten tasa-arvosta perustuu voimassa olevaan perustuslakiimme. Sen valmistelussa puolestaan on otettu huomioon sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus että Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistus, joten laki naisten ja miesten tasa-arvosta noudattaa perustuslain henkeä *a fortiori*. Sen sijaan valtioneuvoston ohjesääntö on lakeja ja perustuslakeja alemmanasteinen säädös. Koska normiristiriidan sattuessa on noudatettava periaatetta *lex superior derogat legi inferiori*, on valtioneuvoston Eva Biaudet’lle myöntämää erivapautta virkaan pidettävä mitättömänä. Peruste: tasa-arvosäädöksen rikkominen ja sen mukainen sukupuolten välisen tasa-arvon loukkaaminen.

² Laki naisten ja miesten tasa-arvosta (15.4.2005/232) 8 §, 1 momentti.

Mainittakoon, että tasa-arvoalan virat ovat Suomessa suurimmaksi osaksi naispuolisten viranhaltijoiden hallussa, mitä seikkaa hallintotieteiden tohtori Pasi Malmi arvosteli vuonna 2009 tarkastetussa väitöskirjassaan.³ Tutkimuksen mukaan miehillä ei ole edes lain edellyttämää 40 prosentin vähemmistökiintiötä tasa-arvoalan viroissa. Näin ollen naissukupuolta ei ole syytä suosia tasa-arvoalan virantäytöissä, eikä naiseuteen vetoamista voida käyttää hyväksyttävänä erityisyytenä eikä verukkeena myöskään tässä asiassa.

Johtopäätös tasa-arvosäädösten rikkomisesta: Valtioneuvosto ja esittelevä viranomaisena ovat rikkoneet lakia naisten ja miesten tasa-arvosta nimittämällä virkaan naishakijan ja ohittamalla monta pätevämpää ja kelpoisuusehdot täyttävää mieshakijaa. Näyttönä asiasta on (a) nimityspäätöksen lisäksi (b) erivapaus, jonka valtioneuvosto myönsi Eva Biaudet’lle, vaikka hänellä ei ollut edes muodollista kelpoisuutta virkaan.

Näyttö on raskauttava, koska se on tuotettu aktiivisen syrjintäteon (erivapauden myöntäminen) kautta. Tapauksessa toteutuvat sekä välitön syrjintä (nimityspäätöksen ja erivapauden myöntämisen muodossa) että välillinen syrjintä (valitun henkilön ”muihin ansioihin” viittaaminen).

Asiasta tekee erityisen törkeän se, että *tasa-arvoalan* virka täytettiin kansalaisten yhdenvertaisuutta, syrjintäsäädöksiä ja tasa-arvoperiaatteita rikkoen. Pyydän oikeuskansleria tutkimaan asian sekä hallintoprosessin kannalta että rikosoikeudellisesti sekä ryhtymään nimityspäätöksen purkamismenettelyyn tai tarvittaessa myös rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin tasa-arvolainsäädännön rikkomisesta. Asiasta on olemassa viranomaisia sitovia ennakkotapauksia. Todistelutaakka syrjintäasioissa on jaettu, joten viranomaisena olisi velvollinen todistelemaan, että syrjintää *ei* ole tapahtunut, vaikka näyttö sinänsä onkin ilmeinen.

3. VIRANTÄYTTÖPROSESSIN EPÄOIKEUDENMUKAISUUS

3.1. Erivapauden myöntämisen syrjivät oikeusvaikutukset

Valtioneuvostolla on oikeus myöntää erivapauksia virkoihin. Edellä mainitut muut säädökset kuitenkin estävät tämän oikeuden mielivaltaisen käytön.

Lisäksi erivapauden myöntäminen vaaransi ihmisten oikeusturvan kolmesta *prosessiin* liittyvästä syystä:

- 1) Ensinnäkin oli väärin myöntää yhdelle kelpoisuusehtoja täyttämättömälle hakijalle erivapaus virkaan *hakuajan päättymisen* jälkeen. Tällä tavoin poljettiin kaikkien niiden mahdollisten hakijoiden oikeuksia, jotka olisivat voineet hakea virkaa samalla muodollisella kelpoisuudella kuin Eva Biaudet, mikäli kelpoisuusvaatimusten lievennyksestä olisi kerrottu jo viran hakuajana.
- 2) Kun Eva Biaudet’lle myönnettiin erivapaus virkaan, loukattiin niiden hakijoiden oikeuksia, jotka täyttivät hakujulistuksessa mainitut kelpoisuusehdot. Loukkaus oli luonnollisesti relatiivinen, mutta absoluuttiseksi sen muutti erivapautteen liittyvän nimitysaikeen aktualisoituminen. Lyhyesti sanoen

³ Ks. hallintotieteiden tohtori Pasi Malmin väitöskirjaa *Discrimination Against Men – Appearance and Causes in the Context of a Modern Welfare State*. Acta universitatis Lapponiensis 157. Rovaniemi: University of Lapland, 2009.

valtioneuvosto suosi yhtä hakijaa muiden hakijoiden ohi, mikä loukkaa kansalaisten perustuslaillista yhdenvertaisuutta. Toisella tavoin lausuttuna valtioneuvosto – saatuaan tietää, ketkä virkaa hakevat – muutti kelpoisuusehtoja muita hakijoita syrjiviksi. Viranomaismenettelyissä ei kuitenkaan tulisi myöntää erivapauksia poliitikoille (kuten Biaudet’lle), sillä kaikki kansalaiset ovat lain edessä yhdenvertaisia. Valtioneuvosto ei myöskään esittänyt erivapaussäädöksen käyttämiseen perusteluja, vaikka hallintopäätökset olisi perusteltava (perusteluheito).

3) Viranomaisen menettely kyseenalaistaa sen oman uskottavuuden. Kelpoisuusehtojen rimalanennuksia ei voida hyväksyä, sillä se veisi pohjan kouluttautumiselta, asiantuntemuksen vaatimiselta ja tutkintojen suorittamiselta. Tällä olisi kauaskantoisia oikeusvaikutuksia. Viranomaisen, joka toisella kädellään kiistää toisella luovuttamiensa tutkintojen arvon, kiistää itsensä ja toimii omaksi haitakseen. Siksi virkoihin pitäisi nimittää se, joka on sekä korkeimmin koulutettu että ansioitunein.

3.2. Oikeuskanslerin konsultointi

Eva Biaudet’n puoluekantaa (RKP) edustava ministeri Stefan Wallin oli julkisuudessa esitettyjen tietojen mukaan ”konsultoinut” ennen nimityspäätöstä oikeuskansleri Jaakko Jonkkaa tiedustelemalla erivapauden myöntämisen oikeutusta. Tähän oikeuskanslerin kerrotaan myöntyneen. Tiedoista ei kuitenkaan selviä, koskiko oikeuskanslerin suojeus valtioneuvoston yleistä oikeutta erivapauksien myöntämiseen, vai nimenomaan Eva Biaudet’lle myönnettävää erivapautta, toisin sanoen suorittiko oikeuskansleri Eva Biaudet’n henkilökohtaista pätevyysarviointia.

On epäiltävä, että ennakoita vaikuttavalla toimellaan ministeri Wallin pyrki epäämään viran muilta hakijoilta kantelumahdollisuuden oikeuskanslerille. Juuri tästä syystä (eli oikeuskanslerin osallisuuden ja mahdollisen jääviyden vuoksi) pyydänkin oikeuskansleri Jonkkaa harkitsemaan kanteluasian siirtoa eduskunnan oikeusasiamiehelle, paitsi jos ratkaisu on kantelijalle myönteinen tai jos oikeuskansleri päättää antaa asian syyttäjäviranomaisen harkittavaksi. Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen puolestaan on vähemmistövaltuutetun viran entinen hoitaja, eikä demokraattisessa yhteiskunnassa voida pitää perusteltuna, että edeltäjä pyrki vaikuttamaan seuraajan valintaan. Mikäli taas oikeuskansleri Jonkan alun perin ilmaiseva kanta koski pelkästään valtioneuvoston yleistä oikeutta erivapauden myöntämiseen, se ei käsittääkseni sido oikeuskansleria muodostamasta uutta päinvastaista kantaa saatuaan tietää, kuinka valtioneuvosto tuota oikeuttaan käytti.

Joka tapauksessa se, että valtioneuvosto tiedusteli erivapauden myöntämisen oikeutusta etukäteen oikeuskanslerilta, ei vapauta valtioneuvostoa tekemään epäoikeudenmukaisia päätöksiä. Kuten mainittua, valtioneuvostolla on oikeus erivapauksien myöntämiseen, joten oikeuskansleri on varmastikin menetellyt oikein katsoessaan, että valtioneuvosto voi *ylipäänsä* myöntää erivapauksia.

Tämä ei kuitenkaan merkitse, että erivapautta voitaisiin myöntää *kenelle tahansa, millä perusteella tahansa* tai *säädöksiä rikkoen*. Vaikka siis erivapauksien myöntäminen on valtioneuvoston ohjesääntöön kirjattu *muodollinen* oikeus ja vaikka oikeuskansleri onkin varmasti lukenut lakia valtioneuvostolle oikein, nyt tehty päätös on *sisällöllisesti* väärä. Voidaanhan myös giljotiinia käyttää ”muodollisesti oikein” eli teknisten käyttöohjeiden mukaisesti, vaikka sitä käytettäisiinkin syyttömien ihmisten teloittamiseen.

Johtopäätös epäoikeudenmukaisuuksista prosessissa: Eva Biaudet'n suosiminen ja kelpoisuusehdot täyttävien hakijoiden syrjäyttäminen merkitsee, että valtioneuvosto ja sisäasiainministeriö rikkoivat *hyvän hallinnon käytäntöjä*. Se, että poliittisia virkanimityksiä on koetettu joissakin puheenvuoroissa perustella pitäen niitä ”maan tapana” (eli yleisesti vallitsevana käytäntönä), ei tee niitä sen enempää poliittisesti, juridisesti kuin moraalistestikaan oikeutetuiksi. Hyvästä hallinnosta sen sijaan on olemassa selvät säädökset. Niitä ei tulisi sivuuttaa vetoamalla sellaisiin epäoikeudenmukaisiin käytäntöihin tai tottumuksiin, joista lainsäädäntöteitse on pyritty viime aikoina eroon.

Valtioneuvosto olisi kelpoisuusehtoja lieventääkseen voinut joko *jatkaa hakuaikaa* tai *julistaa viran uudelleen haettavaksi*, jolloin kaikki ylempää korkeakoulututkintoa suorittamattomat olisivat voineet hakea virkaa. Nyt syntyi tilanne, että valtioneuvosto saatuaan tietää, ketkä virkaa hakevat, sulki hakumahdollisuudet muilta tutkintoa suorittamattomilta hakijoilta yhden hakijan eduksi. Kyse oli epäoikeudenmukaisesta ja ilmeisestikin tarkoitushakuisesta menettelystä.

Huomion arvoista on, että Eva Biaudet haki virkaa *tietäen* olevansa siihen muodollisesti epäpätevä. Hän ei ole voinut olla tietämätön siitä, että virkaan vaadittiin ylempi korkeakoulututkinto, jota hänellä ei ole. Niinpä on pääteltävä, että hän on olettanut voivansa tulla nimitetyksi vastoin viran kelpoisuusvaatimuksia. Tämä puolestaan on mahdollista vain, jos entinen kansanedustaja Eva Biaudet on voinut jollakin tavoin luottaa valtioneuvostossa asiasta vastaavien poliittisten tuttaviensa tukevan häntä virkaan. On siis syytä olettaa, että edellä mainittuihin tasa-arvosäädösten loukkauksiin ja prosessiin liittyviin väärinkäytöksiin on ryhdytty puoluepoliittisten intressien vuoksi: tavoitteena saada virkaan RKP:n oma luottohenkilö.

Tässä tapauksessa puoluejäsenyyden pohjalta tapahtunut nimitys ei ole moitteeton, sillä poliittiset intressit ovat toimineet tasa-arvoa koskevien *säädösrikkomusten motiiveina*. Motiivit generoivat ja selittävät usein rikollisuutta ja väärinkäytöksiä. Niinpä pyydän oikeuskansleria tutkimaan paitsi valtioneuvoston toimien lainmukaisuutta, myös sitä, onko *sisäasiainministeriön esittelevä virkamies* tai *joku ministereistä* menetellyt laittomasti pyrkiessään kiilaamaan virkaan entisen poliitikon ja nykyisinkin poliittisesti puolueellisen henkilön, Eva Biaudet'n.

Käytännössähän korkeimmat virat täytetään niin, että ministeri määrää, kuka nimitetään, ja laittaa esittelevän virkamiehen keksimään perustelut. Tässä tapauksessa kansalaisten yhdenvertaisuutta loukkaavasta kelpoisuusvaatimusten yksilöllisestä sorvaamisesta sekä tasa-arvosäädöksiin sisältyvän syrjintäsuojan rikkomisesta olisi epäiltävä esittelijän vastuussa olevaa kansliapäällikkö Ritva Viljasta sekä ministeri Astrid Thorsia (RKP), jonka alaan nimitys sisäasiainministeriössä kuuluu.

4. NIMITYSPÄÄTÖKSEN POLIITTISETVAIKUTUKSET

Eva Biaudet'n nimittäminen virkaan on saanut osakseen paljon kritiikkiä. Monet ovat pitäneet nimityspäätöstä vääränä ja epäoikeudenmukaisena. Näyttönä esitän Helsingin Sanomien nettisivuilla julkaistun nimityspäätöksen saamat kommentit ja prosessioikeuden professori Jyrki Virolaisen blogikirjoituksessaan 14.5.2010 esittämän arvostelun. Hän kuvaa RKP:n piirissä tapahtunutta nimitysmenettelyä ”ylimielisiksi ja röyhkeäksi”.⁴

⁴ Prosessioikeuden professori Jyrki Virolainen blogikirjoituksessaan ”Eva Biaudet'n valinta – Poliittinen virkanimitys” 14.5.2010 <<http://jyrkivirolainen.blogspot.com>>.

Omasta mielestäni nimityspäätös on paitsi lakien vastainen, myös vahingollinen vähemmistövaltuutetun viran nauttiman yhteiskunnallisen luottamuksen kannalta.

1) Ensinnäkin on pelättävissä, että vähemmistövaltuutetun toiminnan arvonanto kansalaisten näkökulmasta heikkenee, kun virkaan nimitettiin yhdenvertaisuutta ja tasa-arvosäädöksiä rikkoen. Päätös oli siis poliittisestikin epäviisas.

2) Toiseksi: kun virkaan nimitettiin epäpätevä henkilö, nimitys ei *de facto* legitimoisi hänen asemaansa kovin hyvin eikä siten ole hänelle itsellekään hyväksi.

3) Kolmanneksi: jos epäoikeudenmukainen nimityspäätös jää voimaan, se saattaa entisestään syventää sitä ongelmien kokonaisuutta, jota on kutsuttu rasismiksi.

Vähemmistövaltuutetun virkoihin liittyy monissa maissa poliittisia paineita. Niitä aiheuttavat maahanmuuttoon liittyvät ongelmat ja kulttuurien kohtaamiset. Vähemmistövaltuutettu toimii arvojen ja normien jännitteisessä kentässä. Siksi on kenties *ymmärrettävää*, että tasa-arvovirkoihin pyritään nimittämään pelkästään poliittisista syistä: henkilökohtaisen edun tavoittelun tai poliittisen ahneuden vuoksi. Tällainen menettely ei ole kuitenkaan *hyväksyttävää*, vaikka kiusaus säädösten rikkomiseen ja poliittiseen peliin onkin tasa-arvovirkojen ideologisen tehtäväkentän vuoksi suuri.

Myöskään nimityspäätösten kumoaminen ei ole näissä asiayhteyksissä ollut tavatonta. Esimerkiksi Norjassa erotettiin tasa-arvoministeri ja kumottiin Ida Hjort Krabyn nimittäminen lapsiasiamieheksi vuonna 2008, kun kävi ilmi, että tasa-arvoministeri Manuela Ramin-Osmundsen oli puliveivannut samaan juristikerhoon kuuluneen tuttavansa virkaan pelkän henkilökohtaisen suosimisen tuloksena. Poliittisia intressejä ei pitäisi asettaa järkiperusteiden edelle Suomessakaan.

TOIMENPIDEPYYNTÖ

Pyydän oikeuskansleria ryhtymään toimenpiteisiin vähemmistövaltuutetun *nimityspäätöksen purkamiseksi ja vähemmistövaltuutetun valitsemiseksi muiden virkaa hakeneiden joukosta.*

Vaikka virantäyttöprosessin laittaminen kokonaan uusiksi olisi yksi keino ratkaista asia, en pidä sitä perusteltuna, koska silloin kelpoisuusehtoja voitaisiin tieteen tahtoen lieventää eli joustaa alkuperäisestä. Niin lähinnä vahvistettaisiin nyt tapahtuneet epäoikeudenmukaisuudet.

Pyydän oikeuskansleria tutkimaan, onko virantäyttömenettelyssä rikottu lakia (erityisesti tasa-arvosäädöksiä) tavalla, joka antaa aiheen ajaa kannetta oikeudessa.

Tarvittaessa asiaa voidaan tietysti käsitellä myös sivuutettujen hakijoiden oman tutkintapyyntön pohjalta oikeusasteissa ja viimein Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa.

Helsingissä, kansainvälisenä homofobian vastaisena päivänä

17. toukokuuta 2010

Jukka Hankamäki

Filosofian tohtori

Filosofi, tietokirjailija, tutkija

Etiikan ja yhteiskuntafilosofian asiantuntija